

Jadwiga Chudziakowa

Trzemeszno, woj. bydgoskie, st. 1

Informator Archeologiczny : badania 22, 115-116

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

niewielkimi. Założenie zespołu czterech niewielkich wykopów, liniowo u zewnętrznej podstawy wyniesienia, miało na celu wyjaśnienie charakteru obiektu i ustalenie jego wstępnej chronologii.

W warstwie humusu i tuż pod nią odsłonięto na całej szerokości wykopu (4 m) kilkuwarstwowy nasyp z polnych, częściowo połupanych kamieni zalegających na podłożu piaszczysto-ziemnym. Biegł on prostopadle do linii wykopów, a więc niejako okalał właściwe wyniesienie od strony południowej. Zachowana wysokość, mimo że dotychczas nie osiągnięto jeszcze podstawy, wynosi 70 - 90 cm, szerokość rozpoznana przekracza 2,5 m.

Warstwy zewnętrzne obiektu noszą charakter rozsypankowy. Nie można wykluczyć, że część z nich pochodzi z wnętrza wyniesienia. Niższe warstwy zawierają luźno rozrzucone elementy drewniane ze śladami nadpalenia i liczne koncentracje węgli drzewnych. Poniżej zarejestrowano w niewielkim fragmencie dobrze zachowane konstrukcje drewniane złożone z belek biegnących w przybliżeniu prostopadle do linii przebiegu nasypu.

Po zewnętrznej stronie nasypu w odległości około 6 i 12 m wystąpiły zwarte układy kamieni polnych szerokości do 2 m. Pierwszy z nich zalegał na warstwie faszyny, drugi natomiast w silnie zawilgoconym podłożu torfowo-murszowym na bliżej nieokreślonej konstrukcji drewnianej.

Materiał zabytkowy uzyskany w czasie badań stanowią liczne fragmenty ceramiki, kości zwierzęce i nieliczne ludzkie (?), duża ilość polepy, przęślik gliniany, sztydio kościane, nieliczne gwoździe i fragmenty szkła.

Ceramika wykazuje dość wyraźną sekwencję chronologiczną od wczesnych faz wczesnego średniowiecza po późne średniowiecze i czasy nowożytne z charakterystyczną, słabo rysującą się frekwencją z fazy D. Konstrukcje kamienno-ziemne i elementy konstrukcji drewnianych można z pewnymi zastrzeżeniami odnieść do wczesnych faz wczesnego średniowiecza (fazy B-C), natomiast wyżej zalegające warstwy niewielkimi noszą charakter późnych faz wczesnego średniowiecza, pełnego średniowiecza i czasów nowożytnych.

Obiekt jest być może w znacznym stopniu zniszczonym grodziskiem wczesnośredniowiecznym.

Badania ratownicze będą kontynuowane.

Toruń, st. 23 - patrz okres wpływów rzymskich.

Troniny, gm. Pątnów, woj. sieradzkie, st. 5 - patrz paleolit i mezolit.

Trzemeszno,
woj. bydgoskie,
st. 1

Uniwersytet Mikołaja Kopernika Zespół do Badań Średniowiecznej Architektury Kujaw i Wschodniej Wielkopolski w Toruniu

Badania prowadzone przez Zespół UMK w Toruniu. Kierownik badań doc. dr hab. Jadwiga Chudziakowa (autorka sprawozdania). Prace finansowane przez ODZ w Warszawie w ramach problemu międzyresortowego II.3.6. Drugi rok badań. Zespół poklasztorny kanoników regularnych.

Przeprowadzone w 1987 r. wiercenia i sondáže, pozwoliły na rozpoznanie terenu wytypowanego do badań archeologiczno-architektonicznych. Ważne wyniki, uzyskane już podczas tych wstępnych prac, wyznaczyły kierunek lokalizacji wykopów archeologicznych w 1988 r. Badania skoncentrowane zostały po zachodniej stronie kościoła NP Maril. Wytyczono 15 wykopów (od III do XVII, wykopy I i II badane były w 1987 r.) oraz dwa sondáže. Tylko dwa wykopy założono po północnej stronie świątyni (III i VIII). Celem tak usytuowanych wykopów, było rozpoznanie układu przestrzennego zachodnich partii kościoła, gdzie w ub. roku odkryto relikty architektury romańskiej, jak i poszukiwania pozostałości klasztoru.

Uzyskane rezultaty znacznie przewyższyły oczekiwane wyniki, dostarczyły bowiem danych odnośnie najważniejszych, węzłowych zagadnień, będących celem badań, jak kwestie osadnictwa, chronologia, czy układ przestrzenny obiektu sakralnego i zabudowy klasztornej.

Ustalono wstępną chronologię osadnictwa, stwierdzono istnienie osady obronnej, ustalono wstępną chronologię obiektu sakralnego, odkryto więc zachodnią romańską część kościoła, relikty zupełnie nieznanego w dotychczasowych rekonstrukcjach tego obiektu, odsłonięto na znacznej przestrzeni fragmenty zachodniego skrzydła klasztoru średniowiecznego z dobrze zachowanymi podpiwniczeniami.

1. Na 15 wykopów wytyczonych w 10 odkryto wczesnośredniowieczne warstwy kulturowe o nielaruznym układzie i znacznej niższości od 0,30 do 2 m. W większości przypadków udało się wyróżnić dwie fazy osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Istotne znaczenie dla historii zasiedlenia tego terenu, jak i dla początków konwentu w Trzemesznie, mają ustalenia związane z określeniem chronologii warstw wczesnośredniowiecznych. Już po wstępnej analizie ceramiki można stwierdzić zupełny brak podstaw datowania początków zasiedlenia tego terenu na koniec X w., jak to dotychczas sugerowano. Zespoły nawarstwień odkryte na calcu,

można najwcześniej odnieść do drugiej połowy XI w. (a nie jest wykluczone, że po szczegółowej analizie okażą się nieco młodsze).

II. W płciu wykopach stwierdzono czytelne ślady istnienia wału w postaci spalonych konstrukcji drewnianych. Są to jednak jeszcze zbyt wąskie odcinki, stąd należy wstrzymać się z sugestiami odnośnie układu przestrzennego umocnień obronnych, czy też szczegółów konstrukcyjnych. Zespoły nielicznych materiałów zabytkowych odkrytych w warstwach wału, również nie można wcześniej datować, niż na drugą połowę XI w.

III. Stwierdzono, że stopa fundamentu zachodniego masywu romańskiej świątyni, tzw. Trzemeszna II (wg K. Józefowicz), posadowiona jest na warstwie datowanej na drugą połowę XI w., czyli ta część założenia architektonicznego jest młodsza niż druga połowa XI w. Znajdujemy tu być może potwierdzenie ustalonej przez K. Józefowiczową chronologii tzw. Trzemeszna II, na I poł. XII w.

IV. Kierując się wynikami badań uzyskanymi w wykopie I, założonym w 1987 r., gdzie odkryto relikty architektury romańskiej, założono obok wykopu I, wykop IX i sondaże 1, 2. W wyniku badań zlokalizowano fragmenty (narożnik południowo-zachodni i ścianę zachodnią) dużego założenia architektonicznego, które zinterpretowano jako romańskie relikty zachodniej wieży kościoła. Za taką interpretacją przemawia nie tylko lokalizacja tych relikwów, ale głównie układ przestrzenny, szerokość odkrytych fragmentów, jak i technika budowy, (szerokość fundamentów wieży wynosi 2,40 m). Odkrycie to zmienia zasadniczo pogląd na rekonstrukcję zachodniej fasady kościoła (tzw. Trzemeszna II) i upoważnia do dokonania znacznych korekt.

V. Na 15 założonych wykopów badawczych w 1988 r. w 10 odkryto średniowieczne relikty zabudowy klasztornej, głównie skrzydła zachodniego. W wykopach VII, X, XII, XIII odsłonięto trzy piwnice, oraz fragment klatki schodowej. Szczególnie interesująca i bardzo dobrze zachowana jest piwnica nr 2. Jest to obiekt o znacznych rozmiarach, dł. piwnicy wynosi 6,80 m, szer. 5,80 m a wys. 2,54 m. Na dokładne odtworzenie wysokości tej piwnicy pozwalają zachowane fragmenty łuku sklepienia kolebkowego. We wszystkich piwnicach odsłonięto dobrze zachowany bruk kamienny, wyznaczający pierwotny poziom użytkowy tych pomieszczeń. Stwierdzone różnice zarówno w technice budowy skrzydła zachodniego, jak i w materiale budowlanym, pozwalają w znacznej mierze na prześledzenie faz budowy. Już na obecnym etapie można stwierdzić obok niewątpliwie średniowiecznych relikwów, fragmenty nowożytnej przebudowy niektórych pomieszczeń. Bogate wypełnisko pochodzące z zasypania piwnic klasztornych, pozwala na wstępne określenie czasu likwidacji pomieszczeń na XVIII w.

Układ przestrzenny odkrytych relikwów zabudowy klasztornej wskazuje, że dalszy ciąg jej zlokalizowany jest na południe od obiektu sakralnego.

Reasumując wyniki badań, zaskanawia niewątpliwie fakt: brak na tak dużej przestrzeni poddanej badaniom żadnych śladów, które mogłyby sugerować istnienie Trzemeszna I, datowanego na koniec X w. Nie odkryto śladów nawarstwień, które świadczyłyby o tak wczesnym zasiedleniu tego terenu. A trudno przypuszczać, aby budowa dużej, trójnawowej świątyni, jaką miał być kościół z końca X w., nie pozostawiła śladów w stratygrafii.

Należy sądzić, że dalsze badania umożliwią poczynienie ostatecznych ustaleń co do chronologii zespołu poklasztornego kanoników regularnych w Trzemesznie.

Tykocin,
woj. białostockie,
st. 2

Konserwator Zabytków Archeologicznych w Białymstoku

Badania prowadziła mgr Urszula Stankiewicz. Finansował WKZ w Białymstoku. Trzeci sezon badań. Wczesnośredniowieczna osada przygodowa (XII - XIII w.).

Kontynuowano badania osady wczesnośredniowiecznej, usytuowanej w bezpośrednim sąsiedztwie grodziska. Celem było uchwycenie południowej i wschodniej granicy osady.

Prace prowadzono na trzech wykopach, przebadano 77,5 m², odsłaniając 5 obiektów.

Wykop 5/88 usytuowany w sąsiedztwie drogi żwirowej, po północnej jej stronie, w odległości 124,8 m po linii N-S od wykopu nr 2/84 przebadano do warstwy calowej. Nie stwierdzono występowania warstwy kulturowej z okresu wczesnego średniowiecza.

Wykopy 6/88 oraz 6A/88 usytuowano we wschodniej partii osady, w odległości 50 m po linii N-S od wykopu 5/88.

W obrębie wykopu nr 6 stwierdzono występowanie wczesnośredniowiecznej warstwy kulturowej o miąższości do 0,40 m. Wyodrębniono 2 obiekty.

Obiekt nr 1 o wymiarach 2,50 m wzdłuż osi N-S i 1,85 m wzdłuż osi W-E odsłonięto na głębokości 0,23 m od powierzchni ziemi. Tworzyły go kamienie różnej wielkości, ułożone ściśle jeden obok drugiego i jeden pod drugim w kształcie nieregularnego pierścienia. Wewnątrz obiektu w warstwie brunatnej ziemi gliniastej odsłonięto naczynie z cylindryczną szyją. Wewnątrz garnka znaleziono przepalone ziarna pszenicy. Po wschodniej stronie obiektu wystąpiła warstwa ziemi gliniastej barwy ciemnobrunatnej przesycona okruchami węgla drzewnych.